

LA TOPONÍMIA D'UNA POSSESSIÓ DE LA MUNTANYA MALLORQUINA: ES TOSSALS VERDS

A. ORDINAS GARAU
G. ORDINAS MARCÉ
A. REYNÉS TRIAS

Introducció

La possessió des Tossals Verds se situa a l'extrem sud-occidental del terme d'Escorca. Té una extensió de 578 ha, la qual cosa suposa el 4% del municipi, i limita amb les propietats de Cúber i Almallutx al nord, es Prat de Cúber i es Rafals a l'est, la Casa d'Amunt i Son Ordines al sud, i sa Casa Nova de Solleric i Coma-sema a l'oest.

La finca s'aixeca en un espai que comprèn des dels 350 m vora el Torrent d'Almadrà fins als 1.118 m del Més Alt d'Almallutx, punt culminant del massís des Tossals Verds. Aquest està ben delimitat al sector central de la Serra de Tramuntana per les depressions de Cúber-Almallutx i Almadrà, i pels torrents de Cúber, que el separa de na Franquesa, i des Prat, que el separa del Puig de Massanella.

Presenta, a les seves parts més altes, un relleu no massa abrupte del qual sobresurten diversos cims -vorejats d'importants penya-segats-, morfologia que s'avé amb la definició de tossal.

Dades històriques

Resulta molt difícil trobar dades relatives a la possessió des Tossals Verds més enllà del segle XIV. Possiblement això és degut al fet que la finca no existís amb identitat pròpia fins aleshores, en formar part de la propera propietat d'Almallutx, que confrontava amb les alqueries d'Almadrà, Solleric i Coma-sema. Així ho confirma un document de 1276 on es parla de les partions entre Almallutx i Almadrà (JUAN, 1978-89). L'única possible referència al topònim la trobam inclosa en una llista de noms de la zona d'Almallutx i Cúber recollida pel P. Rafel Juan i que correspon a una data inconcreta anterior al 1343, on apareixen citats, entre altres, "*el Tossal*" i "*la plana del Tossal*".

La primera documentació de què disposam correspon a 1583, quan ja existia una guarda comuna, juntament amb Cúber i Almallutx, de 650 ovelles propietat de Pere Sureda-Sanglada. Pocs anys després apareixen *els Tosals Verts* a un dels mapes més antics de Mallorca (DÍAZ et alter, 1988) datat el 1594.

Ja dins el segle XX es continua explotant la finca de manera tradicional fins als

anys vuitanta, quan, després d'uns anys d'abandó, fou adquirida, l'any 1986, pel Consell Insular de Mallorca i integrada dins la xarxa de Monts d'Utilitat Pública. Posteriorment, com tota la Serra de Tramuntana, ha estat declarada Àrea Natural d'Especial Interès i recentment les cases de la possessió han estat objecte d'una rehabilitació i reconvertides en refugi de muntanya.

La toponímia

Els informadors: Les característiques d'aquesta zona -poc accessible i ja abandonada la seva explotació-, juntament al fet que la toponímia recollida amb anterioritat fos poc abundant, han primat amb més força, si cap, la necessitat de consultar les fonts orals. Però, com ja se sol esdevenir habitualment a qualsevol propietat -i de la Serra de Tramuntana, especialment-, la localització de bons informadors des Tossals Verds no és tasca fàcil. Finalment, n'hem aconseguit entrevistar nou i el poble proper de Mancor de la Vall n'ha estat l'escenari clau.

La densitat: Abans d'entrar en el detall d'aquesta qüestió, cal aclarir que el present recull inclou alguns topònims situats fora dels límits estrictes de la finca des Tossals Verds. Es tracta sempre de noms de llocs propers que, a més de la poderosa raó de la proximitat, guarden una estreta relació amb es Tossals Verds, fet que ens ha inclinat finalment a considerar-los del seu àmbit i a integrar-los dins el nostre estudi. El resultat global del recull són 125 llocs anomenats, als quals cal afegir 46 variants toponímiques, amb una xifra total de 171 topònims recollits, però si ens atenim als estrictes límits de la finca cal reduir en 31 els llocs anomenats i en 11 les variants, fet que fixa en 129 topònims la quantitat atribuïble as Tossals Verds, amb una densitat de 22,3 topònims/km².

La classificació: En agrupar els topònims a partir de distints criteris -que, no essent excloents entre si fan que el resultat del sumatori superi la xifra total de topònims recollits-, observam en primer lloc que els relatius al medi natural o descriptius, enfront dels que deixen constància de la presència de l'home, són, amb prou diferència, els més nombrosos, fet que s'explica fàcilment conegudes les característiques des Tossals Verds. Dins aquest grup de topònims referits al paisatge natural hi distingim quatre subgrups:

a) **Orònims:** *Avenc d'en Queloies/Avenc d'en Queloia, s'Avenc Fonda/Avenc d'en Diego, s'Avenc d'en Ferrer, Avenc de sa Capelleta/Avenc de ses Capelletes, Avenc de sa Por, Avenc des Batzers, Avenc des Benavenguts, Avenc des Boix, Avenc des Pinotell, s'Avenc Gran/Avenc des Tossals, es Caire, sa Capelleta/ses Capelletes, Cingle des Bous/Cingle des Bou, es Cingle Verd, Clot de sa Caldera, Coll de sa Coma dets Ases, Coll des Coloms, es Collet, sa Coma, Coma des Prat, Coma dets Ases, Comellar de s'Aigo, sa Cometa, sa Cot, Cova de la Mare de Déu, Cova d'en Queloies/Cova des Queloies/Cova des Fuits, Cova des Coloms, Cova des Moros, Cova des Torrent de Cúber, ses Cuculles, s'Entreforc, s'Esquerda, sa Foradada/Pas de sa Foradada/Camí de sa Foradada, es Frareles Pa de Figa, s'Homo, es Més Alt de sa Coma dets Ases/Puig de sa Font, es Més Alt d'Almallutx/Morro d'Almallutx, es Més Alt des Prati/Puig des Tossals Verds, Morro de Cúber, Morro de sa Vaca, sa*

Muntanya, sa Penya Vermella, es Penyal Llarg, Pla des Clot de Neu, Pla des Colomer, Pla des Torrent, Puig de la Senyora Coloma, Puig de s'Esquerrà, es Putxol, es Replans, Rellar d'en Miquelet, es Rost, es Sac, Salt des Cal/Salt des Cans, sa Terra Vermella/sa Terra Rotja, sa Torreta/es Piló, es Tossals Verds, Volta des Rellar.

b) **Hidrònims:** *s' Abeurador, sa Bassola, Cocó de sa Mata/Gorg de sa Mata, Comellar de s'Aigo, Font d'Abaix/Fonteta d'Abaix, Font de ses Mosques/Font des Ropit/Font des Coloms, Font d'Enmig/Font de sa Coma dets Ases, Font des Pi, Font des Prat/Font de Massanella, Font des Tossals Verds/es Pouet, Font des Voltors, Gorg de na Maria, es Gorg Gran, Gorg de s'Olla, Gorg de s'Ullastre, Pica des Garrover, Pou de sa Bassola, Pou de sa Coma, Prat de Cúber/Coma des Prat, Prat des Tossals Verds, es Ribellet, Saragall des Tossals Verds, Síquia de Massanella/sa Canaleta/Canaleta de Massanella, Síquia de Solleric, Síquia des Tossals Verds, Torrent de Cúber/Torrent d'Almadrà, Torrent des Gorg Blau, Torrent des Prat.*

c) **Fitònims:** *s' Alzina Guapa/s' Alzina Redona, s' Aranyinar, Avenc des Batzers, Avenc des Boix, Avenc des Pinotell, Barrera des Carritxers, Bosc de ses Cases Velles, Cocó de sa Mata/Gorg de sa Mata, Font des Pi, sa Garriga, Gorg de s'Ullastre, es Murterar, s' Olivari Vell, es Pi Gros/Pi Gros de sa Coma, Pica des Garrover, es Pinaret, es Pinetons, es Porrassaret.*

d) **Zoònims:** *Cingle des Bous/Cingle des Bou, es Colomer/Pla des Colomer, Coll des Coloms, Coma dets Ases, Cova des Coloms, Font de ses Mosques/Font des Ropit/Font des Coloms, Font des Voltors, Morro de sa Vaca, Pas des Boc, Rota de ses Perdius, Salt des Cal/Salt des Cans.*

El grup dels orònims és el més nombrós amb un 50%, fet que, com ja hem assenyalat, no desdii de les característiques de la zona que tractam. Es seguit en importància pel grup dels hidrònims (25,6%), tot i que quasi una tercera part d'ells es refereixen a construccions realitzades per l'home i que, per tant, no cal incloure dins el grup dels topònims naturals. No succeeix el mateix amb el grup dels fitònims (13,8%), on la referència a espècies cultivades és mínima. Finalment, el grup dels zoònims representa un 10,5%. De la seva anàlisi cal destacar per una banda la referència a les aus, i especialment als coloms, que arriba al 50%; i per altra, l'al·lusió a la fauna domèstica, que suposa un 37,5% d'aquest grup.

Per altra part, dins el conjunt dels topònims que fan palesa la petjada de l'home, en destacam els següents subgrups:

a) **Antropònims:** *Avenc d'en Queloies/Avenc d'en Queloia, Avenc d'en Diego, s'Avenc d'en Ferrer, Barrera des Carritxers, Cova d'en Queloies/Cova des Queloies, Cova des Moros, Gorg de na Maria, Pas d'en Cavaller, Pas de na Perota, Puig de la Senyora Coloma, Puig de s'Esquerrà, Rellar d'en Miquelet.*

b) **Construccions:** *s' Abeurador, ets Arcs, Barrera de sa Coma, Barrera des Carritxers, sa Barrereta, sa Bardissa, Camí d'Alaró, Camí de Mancor/Camí des Pinetons, sa Carretera, sa Casa de Neu, Casa des Prat, ses Cases Velles/Cases Velles des Tossals, Caseta de s'Avenc d'en Ferrer, sa Claveguera, sa Corriola, s'Era/Era des Sementeret, es Molinot, Pas d'en Cavaller, Pas de na Perota, Pas de*

sa Coma, Pas des Boc, es Pas Llis, Pas de sa Romana, Pica des Garrover, es Portellet, sa Torreta, Volta des Rellar.

c) **Conradís:** *sa Bassola, s'Hort, es Murterar, s'Olivar Vell, ses Rotes/sa Rota, Rota des Moro, Rota de ses Perdius, Sementer de Mancor/ses Punes, es Sementeret, Tanca de ses Cases/sa Tancal/sa Tanqueta, es Tancats.*

d) **Altres:**

Metàfores: *es Frare/es Pa de Figa, s'Homo, es Sac, ses Punes, s'Esquerda, Clot de sa Caldera, Gorg de s'Olla.*

Religiosos: *Cova de la Mare de Déu, es Frare;*

Coloració: *es Cingle Verd, sa Penya Vermella, sa Terra Vermella/sa Terra Rotja, es Tossals Verds;*

Històrics: *Cova des Moros/Cova dets Ossos, Rota des Moro.*

D'entre ells sobresurt el subgrup dels topònims referits a construccions amb un 40,5% que amb el percentatge de topònims antroponímics (17,7%) constitueixen el grup que més clarament indica el grau d'humanització fixat toponímicament. Dins aquest grup dels antropotopònims hi són presents els prenom -a vegades sota forma hipocorística-: *Diego, Maria, Perota, Coloma, Miquelet*; els cognoms: *Ferrer, Cavaller*; els malnoms: *Queloià, Queloiès, Esquerrà*; i també apareixen els oficis (*carritxers*) i altres personatges anònims (*moros*). La proporció d'antropotopònims femenins és inferior respecte dels masculins i es troba representada pels *Gorg de na Maria, Pas de na Perota i Puig de la Senyora Coloma*.

Finalment, també denoten la presència de l'home els topònims relatius al conradís (18,9%) i un petit i heterogeni subgrup (22,7%) format pels topònims metafòrics, els hagiopotopònims, els topònims de caràcter més històric i, com a darrera curiositat, els que informen sobre la coloració.

* * *

Bibliografia citada:

- DÍAZ R. et alter (1988): «Un mapa de part de l'illa de Mallorca de l'any 1594 (circa)». A *Treballs de Geografia*, núm. 40, Dep. de Ciències de la Terra, UIB, Palma, 113-117.
- JUAN, R. (1978-89): *Hojas de Lluc*. 32 núms. Impres en ciclostil. Lluç, Escorca.